

(materiał dla uczestników e-learningu)

Wskazania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną

Niepełnosprawność intelektualna, to zaburzenie rozwojowe polegające na znacznym obniżeniu ogólnego poziomu funkcjonowania intelektualnego, któremu towarzyszą deficyty w zakresie zachowań adaptacyjnych (w szczególności niezależności i odpowiedzialności).

Nie jest to jednostka chorobowa, lecz zespół objawów towarzyszących wielu chorobom genetycznym (np. zespół Downa), neurologicznym (m.in. mózgowe porażenie dziecięce), metabolicznym, będących następstwem zmian w życiu prenatalnym lub urazów fizycznych doznanych w okresie dzieciństwa.

Niepełnosprawność intelektualną można rozpatrywać w dwóch aspektach:

- kliniczno-medycznym - wówczas termin ten oznacza wrodzone lub istniejące od dzieciństwa obniżenie poziomu rozwoju intelektualnego;
- psychologiczno-społecznym - wówczas główny nacisk kładziony jest na społeczny aspekt upośledzenia, na jego konsekwencje dla umiejętności interpersonalnych i samodzielnego funkcjonowania w społeczeństwie (chodzenie do szkoły, pracy, załatwianie spraw formalnych, prowadzenie domu).

Klasyfikacja deficytów intelektualnych ucznia

(tabela opisująca różne stopnie niepełnosprawności, w stopniu: lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim)

Stopień niepełnosprawności	IQ Wechslera	Poziom intelektualny	Krótką charakterystyka
lekki	69 - 55	10 - 12 rok życia	umiejętności językowe pozwalające na posługiwanie się mową do codziennych potrzeb i podtrzymywania rozmowy. Niezależność w zakresie samoobsługi (jedzenie, mycie, ubieranie się, kontrola zwieraczy). Potencjalna zdolność do pracy, głównie wymagającej praktycznych umiejętności.

Jolanta Rafał-Łuniewska **Wskazania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim**

umiarkowany	54 - 35	6-9 rok życia	ograniczony zakres rozumienia i posługiwania się mową. Upośledzone funkcjonowanie w zakresie samoobsługi i umiejętności ruchowych. Osoby te potrzebują najczęściej codziennego nadzoru, potrafią jednak wykonywać proste, praktyczne czynności. Są zdolne do nawiązywania kontaktu, porozumiewania się i angażowania w proste społeczne działania.
znaczny	34 - 20	3-6 rok życia	funkcjonowanie podobne jak u osób niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu umiarkowanym. Częściej pojawia się znaczne uszkodzenie aparatu słuchowego, gorszy jest rozwój mowy. Występują inne deficyty wskazujące na istotne uszkodzenie ośrodkowego układu nerwowego.
głęboki	poniżej 20	maks. 3. rok życia	znaczne ograniczenia w porozumiewaniu się, głęboko zaburzone funkcje ruchowe, zmiany neurologiczne, częste są uszkodzenia wzroku i słuchu. Brak zdolności dbania o podstawowe potrzeby życiowe. Wymagany nadzór przy wszystkich podstawowych czynnościach.

Uczeniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym lub znacznym, mają możliwość pobierania nauki we wszystkich typach szkół, a więc i w szkołach ogólnodostępnych. Zalecenia co do formy kształcenia zapisane w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego są tylko sugestią. Decyzja o wyborze placówki należy do rodziców ucznia.

Dla tych uczniów - tak jak i dla innych niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego - zespół pracujących z nimi nauczycieli i specjalistów opracowuje indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny. Program ten stanowi podstawę indywidualizowania procesu kształcenia i dostosowania go do indywidualnych potrzeb rozwojowych i

Jolanta Rafał-Łuniewska **Wskazania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim**

edukacyjnych oraz posiadanych predyspozycji psychofizycznych niepełnosprawnego ucznia.

Dostosowanie to powinno dotyczyć specyfiki funkcjonowania dziecka tak w sferze poznawczej, jak i emocjonalnej, społecznej oraz fizyczno - ruchowej.

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim nie mają fizycznych oznak swojej niepełnosprawności. Posiadają czasem bogaty zasób słownictwa, łatwość w nawiązywaniu kontaktów i wystawiania się w takim stopniu, że w powierzchownych kontaktach trudno zauważyć ich deficyty rozwojowe.

Symptomy trudności:

- niedokładne, ograniczone, niepełne i nieadekwatne wrażenia, spostrzeżenia i wyobrażenia;
- słabo rozwinięty proces analizy i syntezy w postrzeganiu otaczającego świata. Ograniczona umiejętność różnicowania barw, spostrzegania odrębnych elementów oraz traktowania ich całościowo (szczególne trudności w analizowaniu kształtu oraz materiału, z jakiego wykonany jest przedmiot);
- ograniczona pojemność pamięci, utrudnione zapamiętywanie, szybkie zapominanie, niedokładne odtwarzanie, a także przewaga pamięci mechanicznej nad logiczną (występują przypadki dobrej pamięci fotograficznej).
- skłonność do mechanicznego przyswajania wiedzy;
- uczenie się bez zrozumienia, w wolnym tempie;
- krótko i słaba koncentracja się na treściach trudnych do zrozumienia;
- mniejsza podzielność i ograniczony zakres uwagi;
- uwaga dowolna, dobrze skoncentrowana na materiale konkretnym;
- myślenie ma charakter myślenia konkretno - wyobrażeniowego i sytuacyjnego;
- częste zaburzenie rozwoju mowy (np. wady artykulacyjne: seplenienie, reranie i.in.);
- mały zasób słownictwa (bogatsze jest słownictwo bierne niż czynne);
- trudności z wypowiedaniem myśli i formułowaniem wypowiedzi;
- zaburzenia w procesach emocjonalno - motywacyjnych odgrywających istotną rolę w przystosowaniu się dziecka do środowiska i w regulacji jego stosunków z otoczeniem:

Jolanta Rafał-Łuniewska **Wskazania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim**

- niedorozwój uczuć wyższych,
- niestałość emocjonalna, niepokój, agresywność, impulsywność, skłonności autystyczne,
- zmienność w uczuciach i nastrojach - stan emocji szybko się zmienia i przekształca w inne nastroje, niekiedy krańcowo odmienne (radość - głośny śmiech, złość - krzyki, tupanie nogami itp.),
- wśród emocji negatywnych najczęściej występuje gniew i lęk;
- niedostateczne umiejętności w zakresie:
  - uogólniania i abstrahowania - dobre rozpoznawanie poszczególnych elementów przedmiotów, lecz niedostrzeganie związków i układów złożonych. Kojarzenie na podstawie podobieństwa lub związku przyczynowego,
  - opisów konkretnych - słowa ubogie w treść, zwykle nieadekwatne;
- słaby krytycyzm;
- ograniczona zdolność do samokontroli;
- ubóstwo wnioskowania;
- trudności zapamiętywania;
- mała samodzielność myślenia;
- zwolnione tempo pracy;
- prymitywność sądów;
- małe zainteresowanie aktywnością poznawczą i intelektualną;
- nieprawidłowe kontakty z bliskimi osobami;
- problem z wczuwaniem się w sytuację drugiej osoby. Rzadkie uwzględnianie w swoich zachowaniach potrzeb i życzeń innych ludzi;
- niekiedy nieumiejętność zrozumienia cech osobowości, motywów działania, odczytywania tego, co inna osoba myśli i czuje;
- dokonywanie charakterystyki innych osób z perspektywy własnego dobra;

Jolanta Rafał-Łuniewska **Wskazania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim**

- zaburzona zdolność właściwego odczytywania sytuacji społecznych, relacji, jakie zachodzą między ludźmi;
- skutek zubożenia słownictwa oraz nieprawidłowości rozwojowych mowy, utrudnione komunikowanie się z otoczeniem - dziecko nie może przekazać wszystkiego, co czuje, myśli i spostrzega, stąd problem z umiejętnością rozwiązywania problemów społecznych;
- rzadkie przewidywanie skutków swoich działań;
- preferowanie prośby jako sposobu rozwiązywania różnych zadań życiowych.

Wśród uczniów niepełnosprawnych intelektualnie w stopniu lekkim możemy zauważyć zarówno dzieci zrównoważone, jak i charakteryzujące się wzmożoną pobudliwością. Społecznie aktywne, towarzyskie, łatwo nawiązujące kontakty z innymi, umiejące dbać o swoje sprawy i zaspokajanie swoje potrzeby, jak i społecznie bierne, unikające interakcji społecznych, mające trudności w zaspokajaniu swoich potrzeb.

W związku z deficytami w sferze poznawczej nie pozwalającymi na adekwatną samoocenę dzieci niepełnosprawne intelektualnie w stopniu lekkim spostrzegają siebie zazwyczaj pozytywnie pod każdym względem i bardzo wysoko oceniają swoje możliwości.

Wskazówki do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim:

- postrzeganie konkretnego ucznia bez presji wymogów programowych, z założeniem, że obowiązująca jest podstawa programowa kształcenia ogólnego, a nie - często bardzo ambitne - wybrane przez nauczycieli programy nauczania;
- zredukowanie do niezbędnego minimum tematyki o wysokim stopniu abstrakcji;
- nauczanie oparte na konkretach, ciągłe odwoływanie się do doświadczenia dziecka - stosowanie metod poglądowych;
  - umożliwianie korzystania z różnorodnych pomocy dydaktycznych (plakaty, plansze, kalkulator, liczmany),
  - wykorzystywanie zasobów multimedialnych, ułatwiających skupienie uwagi,
  - jak najczęstsze korzystanie z modeli, konkretów, okazów, liczmanów, przedmiotów możliwych do bezpośredniego poznania, w drugiej kolejności ze słowa mówionego, zaś najrzadziej z tekstu do przeczytania,

- przedstawianie zagadnień na konkretnych przykładach odwołujących się do wydarzeń bliskich dziecku podczas omawiania treści o charakterze abstrakcyjnym, wymagających logicznego myślenia;
- stosowanie przystępnych instrukcji wykonania zadania - obrazkowej, obrazkowo - słownej, multimedialnej;
- troska o przystępność języka: instrukcje krótkie, jednoznaczne i zrozumiałe, zwarte i precyzyjne komunikaty słowne;
- dokładne instruowanie wstępne, ciągłe dostarczanie wskazówek w trakcie pracy, stosowanie powtórzeń, ograniczanie instrukcji słownych na rzecz słowno-pokazowych, ciągła kontrola działań ucznia;
- ciągłe upewnianie się, czy uczeń rozumie treść zadania;
- stosowanie metod i oddziaływań na ucznia, które spowodują jego rzeczywiste zainteresowanie zadaniem, np. przygotowanie krótkich tekstów do czytania (z wyraźnym oznaczeniem najważniejszych fragmentów) lub treści zadań matematycznych wykorzystujących hobby lub fascynacje dziecka;
- tworzenie map myśli jako sposób notowania treści lekcji;
- opracowanie zindywidualizowanych materiałów pozwalających uczniowi na wielostronne przyswajanie treści edukacyjnych w sposób interesujący i dostosowany do jego preferencji;
- ułatwianie dziecku wykonanie zadania i opanowanie danej umiejętności poprzez dzielenie jej na etapy;
- rozwijanie strategii pamięciowych ucznia oraz kompensowanie braków w tym zakresie (np. nauka tworzenia notatek obrazkowych przedstawiających sekwencje niezbędnych kroków do rozwiązania zadania, określających elementy pracy, którą należy przygotować);
- wykorzystywanie umownych znaków porządkujących pracę na lekcji, np. kolorowe karteczki, symbole (piktogramy), a także możliwe do wykorzystania symboliczne rysunki z systemów zastępczej komunikacji;
- włączanie ucznia do prac na terenie klasy, szkoły - zwłaszcza takich, w których może osiągać sukcesy, jak np. pełnienie różnych dyżurów, wykonywanie prac porządkowych, prace ogrodnicze, prowadzenie hodowli i inne;

Jolanta Rafał-Łuniewska **Wskazania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim**

- umożliwianie pracy w małych grupach, korzystania ze wsparcia i kompetencji kolegów;
- stosowanie zasady stopniowania trudności - rozpoczynanie od rzeczy prostych;
- praca dydaktyczna, polegająca przede wszystkim na nauczaniu czynnościowym, opartym na działaniu ucznia, jego aktywności, zaangażowaniu, przeżywaniu, odkrywaniu i poznawaniu;
- większy nacisk na ćwiczenia w mówieniu mające zastosowanie w sytuacjach dnia codziennego niż na ćwiczenia w pisaniu;
- niezależnie od etapu kształcenia i poziomu abstrakcji matematycznej wykonywanie czynności konkretnych, wyobrażonych i abstrakcyjnych;
- w odniesieniu do uczniów w młodszym wieku szkolnym położenie dużego nacisku na dostarczanie im jak największej ilości doświadczeń z zakresu manipulowania przedmiotami, porównywania, przeliczania konkretów, orientacji w przestrzeni w celu ułatwienia nabywania umiejętności matematycznych;
- ukazywanie związku między wiedzą nabywaną podczas zajęć, a jej praktycznym wykorzystywaniem w różnych sytuacjach życia codziennego;
- stwarzanie sytuacji pozwalających na systematyczne powtarzanie opanowanych umiejętności;
- wydłużenie czasu pracy lub skracanie zadań do niezbędnych elementów;
- przygotowywanie dla ucznia sprawdzianów o niższym stopniu trudności, akcentujących umiejętności praktyczne;
- zindywidualizowanie sposobu i kryteriów oceniania ucznia;
- zwracanie głównej uwagi na postęp, a nie wyłącznie efekty;
- branie pod uwagę możliwości ucznia, jego ograniczeń, zainteresowań, właściwego dla niego tempa pracy;
- wzmacnianie u ucznia poczucia własnej wartości w czasie zajęć w grupie i indywidualnych rozmów.

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym

Dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym odznaczają się poważnymi uszkodzeniami centralnego układu nerwowego.

Symptomy trudności:

- mowa agramatyczna, często bełkotliwa i niewyraźna;
- słownictwo ubogie;
- zachowanie cechuje sugestywność;
- w myśleniu występują duże utrudnienia w przyswajaniu pojęć abstrakcyjnych, a także w rozumieniu stosunków logicznych;
- rozwój poznawczy na poziomie przedoperacyjnym;
- wolne spostrzeganie, dostrzeganie mniejszej ilości elementów;
- błędne ujmowanie powiązania i stosunków między przedmiotami;
- spowolnienie myślenia;
- trudności w różnicowaniu spostrzeżeń wzrokowych, słuchowych i motorycznych;
- wąski zakres pamięci, a jej trwałość i wierność znikoma;
- emocje charakteryzują się sztywnością oraz małym zróżnicowaniem;
- słabo rozwinięta zdolność do opanowania popędów;
- obniżony poziom uczuć wyższych, związany z brakiem zdolności do rozumienia pojęć abstrakcyjnych;
- przeżycia emocjonalne nie są związane z zainteresowaniami i działalnością poznawczą, ale dotyczą aktualnych doznań ze strony osób i sytuacji życiowych;
- zachowanie cechuje impulsywność i brak przewidywania możliwych jego konsekwencji;
- zadowolenie i uspokojenie powodują u dziecka działania oparte na doborze znanych mu sposobach postępowania, a niezadowolenie i rozdrażnienie zaburzenia lub zmiany znanego porządku;

Jolanta Rafał-Łuniewska **Wskazania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim**

- powstające bez wyraźnej przyczyny wahania nastroju od stanów podwyższonych (euforia, żartowanie, zaczepki, tzw. lepkość uczuciowa) do obniżonego nastroju (depresja, apatia, melancholia) lub odwrotnie;
- nieadekwatne do bodźca reakcje ochronne i obronne.

Uczniowie ci odczuwają potrzebę bezpieczeństwa, miłości i potrafią w sposób żywy ujawnić sympatię i potrzebę kontaktów społecznych.

Radzą sobie same w wielu życiowych sytuacjach, takich jak: ubieranie się, rozbieranie, ścielenie łóżek, przygotowywanie posiłków, samodzielne mycie się, robienie drobnych zakupów. Można z nimi uzyskać pozytywne rezultaty rewalidacyjne, jeżeli:

- obdarza się je uwagą, poświęca się im dużo czasu;
- zapewnia się możliwość rozwoju różnych sfer, stosownie do potrzeb;
- ułatwia się kontakty z innymi dziećmi;
- nie ogranicza się samodzielności;
- zaspokaja potrzeby bycia akceptowanym, bezpiecznym, zdolnym do zrobienia czegoś dobrego.

Wskazówki do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym

Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym uczęszczający do szkoły ogólnodostępnej uczestniczy w zajęciach z klasą realizując kształcenie na podstawie IPET.

Organizacja jego nauczania oparta jest na odrębnej podstawie programowej (podstawa programowa kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym), jak i odrębnym ramowym planie nauczania (ramowy plan nauczania dla szkoły specjalnej dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym).

Nauczyciel prowadzący zajęcia w klasie realizuje więc równoległe dwie podstawy programowe związane z dwoma ramowymi planami nauczania.

Przykładowo, uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym nie realizuje zajęć informatycznych, ale w nich uczestniczy z całą klasą i realizuje treści z zajęć go obowiązujących (np. rozwijających komunikowanie się).

Uczeń jest "przypisany" do konkretnej klasy, wobec czego w dzienniku lekcyjnym odnotowuje się jego obecność na zajęciach edukacyjnych.

W związku z tym, że w dzienniku nie ma miejsca na dodatkowe wpisy odzwierciedlające, co dziecko

Jolanta Rafał-Łuniewska **Wskazania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim**

robiło danego dnia, to zazwyczaj dołącza się do niego dodatkowy dziennik (np. do zajęć pozalekcyjnych) lub po prostu zwykły zeszyt i tam dokonuje się odpowiednich zapisów.

Uczniowie z upośledzeniem umysłowym w stopniu umiarkowanym i znacznym otrzymują wyłącznie oceny opisowe na wszystkich etapach kształcenia, zarówno z zachowania jak i zajęć edukacyjnych.

Celem edukacji ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym jest:

- budowanie jego tożsamości;
- rozwijanie autonomii i poczucia godności;
- wdrażanie do funkcjonowania społecznego;
- wdrażanie do rozumienia i przestrzegania norm społecznych, a w szczególności wyposażenie go w takie umiejętności i wiadomości, które pozwolą mu na korzystanie - na miarę indywidualnych możliwości - z jego wolności i praw człowieka, a także pozwolą mu na postrzeganie siebie jako niezależnej osoby.

Ważne jest aby uczeń:

- mógł porozumiewać się z otoczeniem w najpełniejszy sposób, werbalnie lub pozawerbalnie z wykorzystaniem znanych sposobów porozumiewania się (także wspomagających i alternatywnych metod komunikacji - AAC);
- zdobył maksymalną samodzielność w zakresie zaspokajania podstawowych potrzeb życiowych;
- był zaradny w życiu codziennym, adekwatnie do indywidualnego poziomu sprawności i umiejętności oraz miał poczucie godności własnej i decydowania o sobie;
- mógł uczestniczyć w różnych formach życia społecznego na równi z innymi członkami danej zbiorowości, znając i przestrzegając ogólnie przyjęte normy współżycia, zachowując prawo do swojej indywidualności;
- rozumiał na miarę swoich możliwości otaczające go zjawiska społeczne i przyrodnicze;
- mógł nabywać umiejętności i uczyć się czynności, przydatnych w przyszłym dorosłym życiu;
- posiadał rzeczywisty obraz samego siebie w oparciu o pozytywne poczucie własnej wartości oraz umiejętność dostrzegania swoich mocnych i słabych stron.

Zasady pracy z uczniami z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym:

- realizowanie funkcji dydaktycznych, wychowawczych i opiekuńczych w sposób integralny;
- dostosowanie celów, form i metod pracy do specyfiki indywidualnych potrzeb dziecka według zasad opisanych przez współczesne teorie nauczania oraz w oparciu o doświadczenia nauczycieli praktyków;
- nauczanie i wychowanie całościowe, sytuacyjne, zintegrowane, oparte na wielozmysłowym poznawaniu otaczającej rzeczywistości;
- priorytetowe traktowanie rozwijania kompetencji osobistych, komunikacyjnych i społecznych dziecka, które pozwolą na przyszłe - w miarę samodzielne, godne i wartościowe życie w dorosłości, w maksymalnej integracji z innymi członkami społeczeństwa;
- dostosowane wszelkich podejmowanych działań do możliwości psychofizycznych ucznia;
- wspieranie aktywności ucznia i jego uczestnictwa w różnych zajęciach i czynnościach;
- uwzględnianie indywidualnego tempa rozwoju, kompetencji komunikacyjnych, zainteresowań, uzdolnień i mocne strony ucznia;
- elastyczne planowanie zajęć dostosowanych do aktualnego stanu emocjonalnego i zainteresowań ucznia (możliwe jest czasowe uczestniczenie ucznia w zajęciach innego zespołu klasowego lub w zajęciach rewalidacyjnych);
- dostosowanie czasu zajęć i przerw do możliwości i potrzeb ucznia;
- wzmocnienie pozytywnie wszystkich, nawet niewielkich postępów. Brak postępów nie powinien podlegać wartościowaniu negatywnemu;
- zapewnienie uczniowi możliwości włączenia się w życie społeczności lokalnej oraz integracji społecznej z rówieśnikami;
- taka organizacja działalności szkoły, która wspierałaby aktywność ucznia i likwidowała bariery utrudniające jego funkcjonowanie oraz przygotowywała środowisko lokalne do przyjęcia i zaakceptowania ucznia i udzielania mu wsparcia;
- ścisła współpraca z rodziną ucznia, włączanie jej w działalność prowadzoną na terenie szkoły, a także, w miarę możliwości, kontynuacja przez rodziców niektórych elementów tej działalności w domu ucznia i wspólna realizacja priorytetowych celów w edukacji ich dziecka.

Jolanta Rafał-Łuniewska **Wskazania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim**

Porównanie uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, a uczniami z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym i znacznym w szkole ogólnodostępnej, w odniesieniu do różnych aspektów:

Aspekt I - Realizacja podstawy programowej

Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym
Na każdym etapie edukacji taka sama podstawa programowa kształcenia ogólnego jak dla uczniów z normą intelektualną. Nauczyciele mają jednak obowiązek indywidualizować proces kształcenia w formach i metodach, dostosowując je do indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz posiadanych predyspozycji psychofizycznych ucznia. Konieczne może się również okazać dostosowanie treści wymagań. Należy jednak pamiętać, że obniżenie kryteriów jakościowych nie może zejść poniżej wymagań określonych podstawą programową.	Odrębna podstawa programowa kształcenia ogólnego, określona w załączniku nr 3 (podstawa programowa kształcenia ogólnego dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym w szkołach podstawowych).

Aspekt II Ramowy plan nauczania

Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym
Taki sam jak dla uczniów w normie intelektualnej.	Odrębny ramowy plan nauczania określony w załączniku nr 2 (ramowy plan nauczania dla szkoły podstawowej specjalnej dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym).

Aspekt III Drugi język obcy nowożytny

Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym
<p>Uczeń może (a więc, nie musi) - na wniosek rodzica lub jego samego, o ile jest pełnoletni - uczyć się drugiego języka obcego nowożytnego. Jeżeli się go nie uczy, uczęszcza na zajęcia z techniki.</p>	<p>Nie ma w podstawie programowej.</p>

Aspekt IV Oceny

Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym
<p>Zgodne ze szkolną skalą ocen.</p>	<p>Na wszystkich etapach kształcenia, wyłącznie oceny opisowe - zarówno z zachowania jak i zajęć edukacyjnych.</p>

Aspekt V Egzamin ósmoklasisty

Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym
<p>Komunikat CKE w sprawie dostosowań będzie opublikowany do 10 września 2019 roku. Można jednak przypuszczać, że nie nastąpią tu jakieś istotne zmiany i uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim będą mieli dostosowany arkusz i wydłużony czasu pracy.</p>	<p>Nie przystępuje do egzaminu.</p>

Aspekt VI Świadectwa szkolne

Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym
<p>Takie same świadectwa jak dla pozostałych uczniów. Na arkuszach ocen uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu</p>	<p>W klasach I - III, takie same wzory świadectwa jak dla pozostałych uczniów. W klasach wyższych, inne wzory świadectw.</p>

Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim	Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym
lekkim nad tabelą w części dotyczącej wyników klasyfikacji w danym roku szkolnym umieszcza się adnotację "uczeń/uczennica realizował(a) program nauczania dostosowany do indywidualnych możliwości i potrzeb na podstawie orzeczenia wydanego przez zespół orzekający działający w .....", wpisując nazwę poradni psychologiczno-pedagogicznej, w której działa zespół, który wydał orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego.	

Uczniowie z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim

Ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim w edukacji włączającej raczej nie spotkamy, ale kilka uwag dotyczących pracy z takim uczniem również wydaje się ważna. Dla dzieci i młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu głębokim, organizowane są zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze na podstawie orzeczenia poradni psychologiczno -pedagogicznej o potrzebie takich zajęć.

Zajęcia te organizuje się dla dzieci i młodzieży od początku roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym kończą 3 lata, do końca roku szkolnego w roku kalendarzowym, w którym kończą 25 lat.

Udział w zajęciach jest spełnianiem obowiązku rocznego przygotowania przedszkolnego, obowiązku szkolnego i obowiązku nauki.

Główne cele zajęć:

- wspomaganie rozwoju;
- rozwijanie zainteresowania otoczeniem;
- rozwijanie samodzielności w funkcjonowaniu w codziennym życiu.

W systemie oświaty jednostkami organizacyjnymi powołanymi do prowadzenia zajęć rewalidacyjno -wychowawczych są:

- ośrodki rewalidacyjno-wychowawcze;

Jolanta Rafał-Łuniewska **Wskazania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim**

- przedszkola, w tym przedszkola specjalne;
- szkoły, w tym szkoły specjalne.

Zajęcia rewalidacyjno-wychowawcze mogą być także organizowane w domu rodzinnym dziecka lub w następujących jednostkach organizacyjnych nienależących do systemu oświaty:

- placówkach opiekuńczo-wychowawczych;
- domach pomocy społecznej;
- podmiotach leczniczych.

W takiej sytuacji na wniosek kierowników wymienionych podmiotów lub rodziców (prawnych opiekunów), udział w zajęciach zapewnia jednostka samorządu terytorialnego, do której zadań własnych należy zakładanie i prowadzenie odpowiednio przedszkola specjalnego lub szkoły specjalnej. Jest to jednostka właściwa ze względu na siedzibę lub miejsce położenia danego podmiotu albo miejsce zamieszkania rodziców (prawnych opiekunów).

W przypadku zajęć organizowanych w przedszkolu, w tym przedszkolu specjalnym, lub szkole, w tym szkole specjalnej, zajęcia organizuje się odpowiednio w przedszkolu lub szkole położonej najbliżej miejsca zamieszkania lub pobytu dzieci i młodzieży.

Zajęcia w wymienionych podmiotach oraz w domu rodzinnym organizuje dyrektor jednostki systemu oświaty (przedszkola, szkoły, ośrodka), który zapewnia nauczycieli do prowadzenia tych zajęć. Zajęcia te są uwzględniane w danym roku szkolnym w arkuszu organizacji jednostki systemu oświaty.

Zajęcia w szczególności obejmują:

- naukę nawiązywania kontaktów w sposób odpowiedni do potrzeb i możliwości uczestnika zajęć;
- kształtowanie sposobu komunikowania się z otoczeniem na poziomie odpowiadającym indywidualnym możliwościom uczestnika zajęć;
- usprawnianie ruchowe i psychoruchowe w zakresie dużej i małej motoryki, wyrabianie orientacji w schemacie własnego ciała i orientacji przestrzennej;
- wdrażanie do osiągnięcia optymalnego poziomu samodzielności w podstawowych sferach życia;

Jolanta Rafał-Łuniewska **Wskazania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim**

- rozwijanie zainteresowania otoczeniem, wielozmysłowe poznawanie otoczenia, naukę rozumienia zachodzących w nim zjawisk, kształtowanie umiejętności funkcjonowania w otoczeniu;
- kształtowanie umiejętności współżycia w grupie;
- naukę celowego działania dostosowanego do wieku, możliwości i zainteresowań uczestnika zajęć oraz przejawianej przez niego aktywności.

Dla każdego uczestnika zajęć opracowuje się indywidualny program, zawierający w szczególności:

- cele zajęć;
- metody i formy pracy;
- zakres współpracy z rodzicami - uczestnikami zajęć.

Program ten przygotowujemy na podstawie diagnozy oraz zaleceń zawartych w orzeczeniu o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych, oraz obserwacji funkcjonowania uczestnika zajęć, przez prowadzących je nauczycieli we współpracy z psychologiem oraz - w zależności od potrzeb - z innymi specjalistami pracującymi z dziećmi i młodzieżą.

Dokumentacja zajęć obejmuje:

- orzeczenie o potrzebie zajęć rewalidacyjno-wychowawczych;
- dziennik zajęć rewalidacyjno-wychowawczych dla każdego zespołu lub dziennik indywidualnych zajęć rewalidacyjno - wychowawczych dla każdego uczestnika zajęć;
- zeszyt obserwacji.

Zeszyt obserwacji jest prowadzony odrębnie dla każdego uczestnika zajęć przez nauczycieli prowadzących z nim zajęcia. Zawiera on informacje dotyczące:

- zmian w zakresie dużej motoryki (postawa, lokomocja, koordynacja ruchów);
- zmian w zakresie małej motoryki (koordynacja ruchów rąk, koordynacja wzrokowo-ruchowa, manipulacja);
- podejmowania aktywności własnej (niekierowanej);
- koncentracji uwagi podczas aktywności spontanicznej (w zabawie, podczas wykonywania zadania), w tym czasu tej koncentracji;

Jolanta Rafał-Łuniewska **Wskazania do pracy z uczniem z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim, umiarkowanym, znacznym i głębokim**

- współdziałania w różnych sytuacjach, w tym czasu tego współdziałania;
- opanowywania nowych umiejętności (tempo, trwałość, stopień trudności);
- dominującego nastroju i emocji;
- gotowości do kontaktów (rodzaje i kierunek kontaktów);
- umiejętności w zakresie samoobsługi;
- udziału w czynnościach porządkowych;
- zachowań trudnych (opis zachowań trudnych i sytuacji, w których występują te zachowania, reakcje nauczyciela na zachowania trudne, zmiany w zachowaniu);
- sposobów komunikowania się;
- innych istotnych zachowań.

Nie rzadziej niż dwa razy w roku, nauczyciele prowadzący zajęcia, dokonują okresowej oceny funkcjonowania ich uczestnika. Podstawą oceny jest dokumentacja, w tym program indywidualny zajęć. Na podstawie tejże oceny dokonuje się - w razie potrzeby - jego modyfikacji.

Literatura:

1. Boenish, B. (2007). *Indywidualne programy edukacyjne dla dzieci z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim*. W: B. Boenish, L. Klaro-Celej, J. Marszczycka-Suhecka, B. Rola, M. Sobocińska, *ABC konstruowania indywidualnych programów edukacyjnych*. Płock: MSCDN.
2. Głodkowska, J. (2006). *Poznanie ucznia szkoły specjalnej*. Warszawa: WSiP.
3. Korzeniewska, E., Naprawa, R., Tanajewska, A., (2009), *Program zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej w szkole podstawowej masowej lub szkole specjalnej dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim*. Gdańsk: Harmonia.
4. Korzeniewska, E., Naprawa, R., Tanajewska, A. (2009). *Program nauczania dla II etapu edukacji dla klas IV–VI w szkole podstawowej masowej lub szkole specjalnej dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim*. Gdańsk: Harmonia.
5. Kostrzewski, J. (2006). *Niepełnosprawność umysłowa: poglądy, metody diagnozy i wsparcia*. W: A. Czapiga (red.). *Psychologiczne wspomaganie rozwoju psychicznego dziecka. Teoria i badania*. Wrocław: Wydawnictwo WTN.

6. Piotrowicz, R. (2004). *Jutro możemy być szczęśliwi – jakość życia dzieci i dorosłych niepełnosprawnych intelektualnie w Polsce, według najnowszych badań*, <http://www.bardziejkochani.pl>.